

תניא נמי הכי, רבי אומר: גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שהברזל ממית בכל שהוא, לפיכך לא נתנה תורה בו שיעור.

ומוסיפה גמרא: והני מילי דברזיה מיברזו. שתוחבו לחוד הברזל בגוף הנרצח. אבל אם הכה בו בנרצח בארכו של כלי הברזל, ולא בחודו, אין הוא ממית בכל שהוא, ולכן אז צריך לשער אם יש בכוח הכאה שכזאת כדי להמית.

שנינו במשנה: **וכבש עליו לתוך המים** או לתוך האור ואינו יכול לעלות משם, ומת, חייב. דחפו לתוך המים או לתוך האור ויכול להעלות משם, ומת, פטור.

ומבאר הגמרא: **רישא**, האומרת שאם כבשו בכח ואינו יכול לעלות משם חייב, **רבותא קא משמע לך**, וגם **סיפא**, האומרת שאם דחפו בידים ויכול לעלות משם פטור, **רבותא קא משמע לך**.

רישא רבותא קא משמע לך: אף על גב דלאו איהו דחפו, אלא נפל למים מעצמו, וכבש את ראשו שלא יוכל לצאת מהמים, כיוון דאין יכול לעלות משם, ומת — חייב.

סיפא רבותא קא משמע לך: אף על גב דדחפו, כיון דיכול לעלות משם, ומת — פטור. (17)

ועתה דנה הגמרא ביסוד הדין של "מצמצם", מהו מקורו, ובאיזה אופנים הוא נוהג.

"כבש", מנלן שחייב על מעשהו כדין רוצח בידים?

אמר שמואל: דאמר קרא [במדבר לה] **"או כאיבה"**, לרבות את ה"מצמצם", שמצמצם את חברו במקומו, שלא יקום מהמים או מהאש, ומכח שהייתו במקום זה הוא מת.

החוא גברא דמצמצמא לחיותא דחבריה בשימשא, שצמצם את בהמת חברו בעמדה בשמש, שלא איפשר לה לעבור מן השמש לצל, ומתה שם מחום השמש.

רבינא מחייב לשלם את נזקיה, רב אחא בר רב פטור.

ומבאר הגמרא את מחלוקתם:

רבינא מחייב מכח קל וחומר: **ומה רוצח, שלא עשה בו שוגג כמזיד**, שהרי ההורג את חברו בשוגג פטור ממיתה וחייב רק גלות, ולא עשה בו **אונס כרצון**, בכל זאת חייב בו **את המצמצם** בעונש מיתה כדין רוצח, על אף שרק גרם את מותו ולא רצחו בידים.

נזקין, שעשה [שחייב] בהן הכתוב את האדם עו-א המזיק בידים אפילו שוגג כמזיד, ואונס כרצון — אינו דין שחייב בהן את המצמצם, על אף שהצמצום הוא רק גרמא, שאינו מזיק בידים.

ואילו **רב אחא בר רב פטור** את המצמצם מתשלום הנזק, כיון שלא הזיק בידים.

את הגוף וגורם למות האדם כתוצאה מהזיהום.

17. רש"י אומר שהפטור הוא מחמת שלא עשה הדוחף "שיעור מיתה", והיינו, שעל אף שמת

מחמת דחיפה זו, אין הדחיפה הזאת כשלעצמה מחייבת, כיון שהיא דחיפה שאינה מחייבת את המיתה, שהרי היה יכול לצאת מן המים.

ומבארת הגמרא מדוע הוא אינו לומד בקל וחומר מרציחה:

אמר רב משרשיא: מאי טעמא דאבוה דאבא [רב], דפוטר? —

אמר קרא [במדבר לה] בהמשך לפסוק "או באיבה" שממנו למדנו דין מצמצם, "מות ימת המכה, רוצח הוא".

"הוא", מיעוטא הוא, ובא ללמד כי רק ברוצח הוא דחייב לן מצמצם. אבל בנוזקין — לא חייב לן מצמצם.

ועתה מביאה הגמרא שלש הלכות בענין מצמצם שאמר רבא:

א. **אמר רבא: כפתו לאדם, ומת ברעב — פטור, כיון שאין הרעב, שהוא הדבר הממיתו, מצוי עתה בשעה שכפתו, אלא הוא יגיע לאחר מכן,** (18) ואין זה דומה למצמצם ראשו במים, שהמים ההורגים אותו מצויים כבר עתה.

ב. **ואמר רבא: כפתו בחמה, ומת, מחמת חום החמה, או כפתו בצינה, ומת — חייב.** כי בשעה שכפתו היה הדבר ההורג [חמה או צינה] במקום הכפיתה.

אבל אם כפתו שלא בחמה, אלא כפתו במקום אשר סוף חמה לבא בו, לכשתזרח החמה. או כפתו במקום אשר סוף צינה לבא — פטור. כיון שלא היה הדבר ההורג מצוי

במקום שכפתו בשעה שכפתו. (19)

ג. **ואמר רבא:** מי שהיה עומד לפני ארי ולא היה יכול להמלט ממנו, ובא אדם אחר וכפתו לפני ארי — פטור, לפי שלא היה יכול להמלט מן הארי גם אם לא היה כופהו. אבל אם כפתו לפני יתושין, שלולי כפיתו היה יכול להמלט מהם, ועקצוהו היתושים, ומת, חייב.

רב אשי אמר: אפילו כפתו לפני יתושין, נמי פטור. כי הני יתושים הראשונים המועטים שהיו במקום בשעה שכפתו, אזלי, הלכו להם לדרך, והיינו שאין היתושים המועטים שהיו בשעת הכפיתה הורגים אותו בעקיצתם, והני, אותם היתושים המרובים שהרגוהו, אתו, באו לאחר מכן, בזה אחר זה, ועקצוהו, ומחמת עקיצתם הוא מת. נמצא, שלא היה הדבר ההורג במקום בשעה שכפתו, ולכן הוא פטור.

איתמר, כפה עליו גיגית, ונחנק מתחתיה מחמת הבל האויר המסריח.

וכן אם היה אדם ישן בבית, בזמן שיש צינה בחוץ, ובא אדם אחר ופרע עליו מעזיבה, שפתח את תקרת הבית, וחדרה דרכו צינה, ומת הישן הזה מחמת הצינה שחדרה לבית —

נחלקו בדינו רבא ורבי זירא.

19. ולכן נחשב דבר זה לגרמא, ודינו מסור לשמים. רש"י. והתוס' כתבו שלא ריבתה התורה מצמצם אלא במקום שכבר התחיל ההיזק בשעה שמצמצם.

18. וגם אם היה נרצח רעב בשעה שכפתו, אין זה הרעב שהורגו, אלא הרעב שעתיד להתחדש אחר כך ביתר חוזק הוא ההורגו, ואין זה דומה לכפתו בחמה, שחום החמה ההורגו מצוי כבר בשעה שכופתו. תוס'

ולכן, בלי הדלקת הנר, היוצרת את ההבל מיד, לא היה ההבל ההורג מצוי בבית בשעה שהכניסו אליו.

אבל **הכא**, בכפה עליו גיגית, שיש בה אויר מועט, גם **בלא שרגא**, נמי מתחיל הבלא המסריח **בשעתיה**, מיד עם כפיית הגיגית עליו, והולך ונעשה חזק עד שהורגו.

ומביאה עתה הגמרא ארבע הלכות שאמר רבא, ונותנת בהן סימן:

סימן למימרותיו הבאים של רבא: סולם; תרים; פמנין; בכותל.

סולם: אמר רבא:

דחפו אדם לחבירו **לבור**, ובשעה שדחפו היה **סולם** מונח **בבור**, שיכול לעלות עליו ולצאת מן הבור, **ובא אחר** וסילקו קודם נפילתו של זה, **ואפילו הוא** — הדוחף עצמו — **קדם וסילקו**, הרי הדוחף **פטור**.

והטעם: **דבעידנא דשדיה** [בשעה שדחפן] **יכול לעלות הוא.**

תרים: ואמר עוד רבא:

זוק אדם חץ בחבירו, ובשעת הזריקה **תרים בידו** של חבירו המגין עליו מפני פגיעת חץ, **ובא אחר ונטלו** מיד הנפגע קודם שבא החץ, **ואפילו הוא** — זורק החץ עצמו — רץ לאחר זריקת החץ קודם שיגיע החץ לחבירו, **וקדם ונטלו** לתרים מידו של חבירו כדי שיפגע בו החץ —

ואכן הרג החץ את אותו אדם, הרי הזורק **פטור**.

חד אמר: חייב, וחד אמר: פטור, כיון שהבל האויר המסריח, או הצינה, שהם הדבר ההורג, באו רק לאחר זמן.

ומוכיחה הגמרא: **תסתיים, דרבא הוא דאמר פטור.**

דאמר רבא: כפתו ומת ברעב — פטור, כיון שהרעב החזק ההורג בא רק לאחר מן והוא הדין בכפה עליו גיגית ובפרע את המעזיבה.

אך טוענת הגמרא: **אדרבה, תסתיים דרבי זירא הוא דאמר פטור.**

דאמר רבי זירא: האי מאן דעייליה לחבריה בביתא דשישא, מי שהכניס את חבירו בכח לתוך בית העשוי שיש, שאם סוגרים אותו הוא נסגר לגמרי ואין בו כלל זרימת אויר טרי מבחוץ, **ואדליק ליה שרגא**, והדליק לו נר, השורף את האויר ויוצר בו הבל מסריח, ההורג את מי שנמצא בבית, **ומת — חייב**.

ומדייקת הגמרא: **טעמא שחייב, משום דאדליק ליה שרגא**, שהדליק את הנר ושרף את האויר בבית, וזימן בכך את ההורג מיד.

הא לא אדליק ליה שרגא — לא!

ומוכח, שעל עצם הכנסתו וסגירתו בבית הוא פטור, כיון שההבל ההורג לא היה בבית בשעה שהכניסו. וזהו גם הדין בכפה עליו גיגית ופרע את המעזיבה.

אמרי, אמרו בבית המדרש לחלק, שאין דומה המקרה של הכניסו לביתא דשישא למקרה של כפה עליו גיגית. כי **התם**, בבית של שיש, כיון שהוא גדול ויש בו אויר רב, לכן, **בלא הדלקת שרגא** — **לא מתחיל הבל** ההורג **בשעתיה**, בשעה שהכניסו לבית.